

AZ OKMÁNYOS MEGHITELEZÉS

Hétköznapi vásárlásaink során a mindkét szerződő fél számára biztonságos, éppen ezért „ideálisnak” tekinthető fizetési formával szoktunk találkozni: a vevő megismeri, esetleg kipróbálja az árut, a kijáratnál ülő pénztáros pedig csak akkor ad „zöld utat” neki, ha kifizette az ellenértéket. Az ilyen alappéldaszerű szerződésteljesítések azonban főként csak a kiskereskedelmi forgalomra jellemzőek.

A gazdálkodó szervezetek közötti adásvételi szerződések döntő többségében elválik egymástól térben és időben is az eladó és a vevő teljesítése. Míg az áru fizikailag különböző fuvarozókon, raktározókon keresztül jut el a vevőhöz, addig az ellenérték „egy másik útvonalon” bankok, pénzügyintézetek, faktorházak bekapcsolódásán keresztül jut el az eladóhoz.

A teljesítés térbeli és időbeli elválásával a felek egy új típusú kockázatot kénytelenek viselni: saját teljesítésük időpontjában nem képesek ellenőrizni a másik fél teljesítésének sem a bekövetkeztét, sem a minőségét. A közgazdaságtudomány ezt a birtokon kívül kerülés kockázataként fogalmazza meg: az a fél, amelyik előbb teljesít, kiteszi magát annak a kockázatnak, hogy a másik fél az áru vagy az ellenérték birtokában „elveszíti teljesítési kedvét” (az áru már nincs az eladó birtokában, de az ellenértéket hiába várja, illetve fordítva: a vevő teljesíti a fizetést, de az áru nem érkezik meg), illetve nem a szerződésnek megfelelően teljesít.

A birtokon kívül kerüléssel a teljesítő fél természetesen csak a gazdasági kényszerítő eszközeit veszíti el, a másik fél teljesítésére irányuló jogi igényét nem. A jogos igény érvényesítéséért azonban hosszú ideig (és esetleg külföldön) pereskedni kell.¹

A gazdaság szereplői tehát olyan fizetési módokat igényelnek, amely védi őket a birtokon kívül kerülés kockázatától, azaz biztosítja, hogy a másik fél csak akkor kerüljön teljesítésük birtokába, ha már szerződésszerűen teljesített.

Az okmányos meghitelezés ilyen fizetési mód. Az eladónak és a vevőnek egyaránt előnyös:

- védi az eladót a birtokon kívül kerülés veszélyétől, a bank kötelező fizetési ígérete alapján ugyanis biztos lehet abban, hogy ha teljesít, megkapja az ellenértéket; még hozzá az áruszállítással egyidejűleg, amely az eladó likviditását kedvezően befolyásolja

¹ A jog sokszor már nem is tudja helyrehozni a gazdasági szereplőnél beállt következményeket (pl.: ha a gazdasági szereplő csődjét váltja ki egy fizetés nélküli szállítás vagy szállítás nélküli fizetés.)

- a vevő pedig nem kerülhet birtokon kívül, biztos lehet abban, hogy a bank az áru ellenértékét csak akkor fizeti ki az eladónak, ha az teljesít, és ezt megfelelő okmányokkal igazolja.

Természetesen az okmányos meghitelezés előnyei csak akkor érvényesülnek ha a benyújtandó okmányok megfelelően lettek meghatározva. Így nem jelent biztonságot például az eladó számára az, ha a vevő által kiállítandó okmányok szükségesek az igényérvényesítéshez. Az okmányos meghitelezés szerződésbeli kikötését tehát nem lehet pusztán formalizmusként kezelni, hanem összhangot kell teremteni a szerződés többi tartalmi elemével.

Hátránya azonban az okmányos meghitelezés is van: a vevőt hitelezésre kényszeríti, hiszen pénzét akár hónapokra is köteles a banknál lekötve tartani az akkreditív fedezeteként. A probléma súlyát csökkenti, ha a bank nem követeli meg azonnal a pénzügyi fedezet lekötését. Ebben az esetben a bank kényszerül hitelezésre².

Az irányadó jog. A magyar jogban az okmányos meghitelezésekre a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés tartalmaz közvetlen szabályokat. A Rendelet 26 § (5) kimondja, hogy „*az okmányos meghitelezés szabályaira a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályokban foglaltak az irányadók.*” Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok nem jogszabály és nem is nemzetközi egyezmény, csak a párizsi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi Kamra gyűjteménye. Egy magyar jogszabály ezt a szokványgyűjteményt beemeli a jogrendbe.

További problémát jelent, hogy Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok több pontja ütközik a vagyoni viszonyokat elsődlegesen szabályozó Polgári Törvénykönyv kógens szabályaival.

A jegybanki rendelkezés jogszabályi jellege nem kellően tisztázott. A jogalkotási törvény³ szerint az állami irányítás egyéb jogi eszközének kellene tekinteni, amelyben jogok és kötelezettségek nem szabályozhatóak. Másrészt a Magyar Nemzeti Bank alkotmányos feladata a pénzforgalom szabályozása.⁴ Maga a Rendelet 1§-a szerint a Rendelet hatálya kiterjed: a jogi személyekre, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra, a jogi személyiség nélküli egyéb szervezetekre, egyéni vállalkozókra, a természetes személyekre és a devizakülföldi személyekre, szervezetekre.

² Az okmányos meghitelezéshez, elnevezésének utalása ellenére, nem feltétlenül kapcsolódik hitelviszony.

³ 1987. évi XI. törvény. A törvény hatályos rendelkezéseinek megállapítása majdnem lehetetlen. (Kukorelli: Alkotmánytan, p.45.)

⁴ 1949. évi XX. Törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 39/D§ (1)

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a jegybanki rendelkezés formailag nem jogszabály, de tartalmilag az.⁵

Az okmányos meghitelezés jogi lényege

1. Az okmányos meghitelezés fogalma. Az okmányos meghitelezés egy bank (a nyitó bank) kötelezettségvállalása arra, hogy az okmányos meghitelezésben előírt okmányok benyújtása, és az okmányos meghitelezésben meghatározott egyéb feltételek teljesítése esetében harmadik személy (a kedvezményezett) javára vagy rendelkezése szerint fizetést teljesít (Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok, 2. Cikk).

Ezenfelül okmányos meghitelezés a megerősítő bank kötelezettsége is a kedvezményezettrel szemben. Ha ugyanis a nyitó bank által megnyitott okmányos meghitelezést egy másik bank (a megerősítő bank) megerősíti, ez a megerősítés a megerősítő bank határozott kötelezettségvállalása a nyitó bank kötelezettségén felül a kedvezményezettrel szemben az okmányos meghitelezési feltételek teljesítése esetében történő fizetésre.⁶

Egyszerűsítve tehát az okmányos meghitelezés (akkreditív) fizetési ígéret, melyben a bank vállalja, hogy meghatározott kedvezményezett javára meghatározott összeget fizet, feltéve, hogy meghatározott feltételek teljesülnek.

2. Az okmányos meghitelezés önálló kötelezettségvállalás. Az okmányos meghitelezés önálló jogügylet, független az alapjául szolgáló adásvételi vagy más szerződésektől⁷, és az ilyen szerződések a bankokat semmiképpen sem érintik vagy kötik, még akkor sem, ha a meghitelezés valamilyen hivatkozást tartalmaz az ilyen szerződésekre. Az okmányos meghitelezés szintén független a létrejöttét indukáló megbízási szerződéstől is. A banki kötelezettségvállalást tehát nem érintik a megbízónak (vevőnek), vagy a kedvezményezettnek (eladónak), vagy a banknak az alapügyletből vagy a megbízási jogviszonyból eredő igényei és kifogásai⁸ (3. Cikk) Ezt megerősítve mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele

⁵ Kukorelli István megállapítása

⁶ A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve, p150.

⁷ Az okmányos meghitelezési ügylet összefüggése az alapügylettel arra korlátozódik, hogy az okmányos meghitelezés megnyitásának alapja a feleknek az adásvételi (vagy esetleg más) szerződésben foglalt megállapodása: azaz az alapügylet tartalmazza az akkreditív nyitási kötelezettséget. Az eladó (kedvezményezett) tehát az alapszerződés alapján követelheti a vevőtől a meghitelezés megnyitását.

⁸ Az okmányos meghitelezés tehát független az értékviszonytól (az alapjául szolgáló szerződéstől) és a fedezeti viszonytól (a megbízó és a nyitó bank jogviszonyától)

szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel (Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz. BH2002.274)

3. Az okmányos meghitelezéssel kapcsolatban három jogviszony különböztethető meg.

Egyrészt megkülönböztetjük a megbízó és a nyitóbank közötti megbízási jogviszonyt, amelynek tárgya az okmányos meghitelezés megnyitása és feltételeinek meghatározása.

Másrészt el kell határolni a nyitóbank és a kedvezményezett, valamint az esetleges megerősítő bank és a kedvezményezett közötti akkreditív – jogviszonyt.

Végül számba kell venni az okmányos meghitelezés lebonyolításában részt vevő bankok közötti megbízási jogviszonyokat, amelyek értesítésre, megerősítésre, fizetésre irányulhatnak.

Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok 1994-ben kiadott új szövege jelentős változást hozott: az akkreditívvel kapcsolatban azt megelőzően két jogviszonynak mindenképpen létre kellett jönnie (a megbízó és a nyitóbank közötti megbízási jogviszonynak, valamint a bank és a kedvezményezett közötti tulajdonképpeni akkreditív jogviszonynak). A Szabályzat 2. Cikke azonban kimondja, hogy a nyitóbank megbízó nélkül, saját elhatározásából is nyithat akkreditívet. Ennek az önálló zálogjoghoz hasonló absztrakt konstrukciónak nem a fizetésekkel összefüggésben van jelentősége.

A megbízó és a bank közötti jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. Az okmányos meghitelezés megnyitására a vevő ad megbízást a banknak.

A bank a megbízást elsősorban abból a szempontból vizsgálja felül, hogy a későbbiekben az okmányvizsgálat lehetőleg vitás kérdésektől mentes, gyors legyen, és a bank részéről minimális legyen a tévedés valószínűsége.

A banknak tájékoztatási, figyelem-felhívási kötelezettsége – tekintve, hogy sokszor nem rendelkezik a szükséges szaktudással, és, hogy a megbízó részéről az alapügyletről adott tájékoztatás sem mindig teljes – nem áll fenn a megbízási ajánlattal szemben. A bank azonban köteles vizsgálni azt, hogy az okmányos meghitelezés megnyitása nem ütközik-e a bank országának jogába, illetve külföldi jogba, és köteles az ilyen jogszabályba ütköző megbízást elutasítani.

Annak ellenére, hogy az okmányos meghitelezés független az alapügylettől, a bank köteles elutasítani a megbízást akkor is, ha felismeri, hogy az alapügylet a bank országának joga

szerint jogellenes, vagy jó erkölcsbe ütközik (például tiltott fegyverexporttal kapcsolatos okmányos meghitelezés)⁹. Ugyanígy kell eljárnia akkor is, ha az alapügylet külföldi ország jogszabályába ütközik, feltéve, hogy a külföldi jog tartalmáról tudomása van.¹⁰

1.1 Elengedhetetlen kellékek A megbízási jogviszony létrejöttéhez szükséges¹¹ hogy a felek tisztázzák az okmányos meghitelezés feltételeit.¹² A megbízásban rögzíteni kell:

- A megbízó nevét és telephelyét.
- A kedvezményezett megnevezését és pontos címét.
- Az okmányos meghitelezés jellegét: fizetésre, negociálásra vagy váltóelfogadásra tegyen-e ígéretet a nyitó bank (10. cikk a.).
- Az akkreditív lejárátát, az érvényességi határidőt. Ha az érvényességi határidőt „egy hónapig”, „6 hónapig” vagy más hasonló időtartamban határozták meg, az okmányos meghitelezés kibocsátásának keltét kell kezdőnapnak tekinteni (42. cikk a. c.).
- A meghitelezés összegét és pénznemét pontosan vagy hozzávetőlegesen. A meghitelezésben a körülbelül, megközelítőleg, circa, stb. megjelölés azt jelenti, hogy 10 %-ot meg nem haladó eltérés akár lefelé, akár felfelé megengedett. A meghitelezés összege az egységárból, az áru mennyiségéből és a mellékköltségekből (csomagolás, fuvar, biztosítás) tevődik össze. A megbízónak részleteznie kell azokat a mellékköltségeket, amelyekkel az áru ára növelhető. Ellenkező esetben a bank az ilyen mellékköltségeket akkor sem fogadhatja el, ha a végösszeg áru egységenként az okmányos meghitelezés keretébe belefér.
- Az igénybevétel helyét, azaz azt a helyet, ahol a kedvezményezettnek az okmányokat be kell nyújtania (10 cikk b.).
- A fizetés feltételeként benyújtandó okmányok meghatározását.¹³ Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok megkülönbözteti a

⁹ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.59.

¹⁰ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.60.

¹¹ Bíró György: A megbízási szerződés p.52-54.

¹² A feltételeket sokszor már az eladó és a vevő meghatározza az alapszerződésben, de az is lehetséges, hogy a felek az alapügyletben nem állapodnak meg az akkreditív feltételeiben. Ebben az esetben a vevő saját elképzelési szerint határozza meg azokat (a kedvezményezett pedig az akkreditív kézhezvételét követően ellenőrzi, hogy az akkreditív feltételeit teljesíteni tudja-e, nemleges esetben felhívja a vevőt az akkreditív feltételeinek módosítására). Az akkreditív feltételeinek meghatározása a vevő számára az az eszköz, amellyel az eladót kötelezettségének szerződészerű teljesítésére rá tudja kényszeríteni azáltal, hogy olyan okmányok benyújtását írja elő és olyan határidőket szab, amelyek összhangban vannak az eladónak az alapszerződésben vállalt kötelezettségeivel.

¹³ Az okmányok meghatározásának különleges jelentősége van: a megbízónak ezeket úgy kell megválasztania, hogy biztosítsa alapszerződésből fakadó érdekeit.. Minden érvényesíteni kívánt feltételnek okmányokban kell tükröződnie. Tehát hiába foglalják a megbízásba például azt, hogy minőségi vizsgálatra Budapesten kerül sor, ha

szállítási okmányokat (23 – 33 cikkek), a biztosítási okmányokat (34 – 36 cikkek), a kereskedelmi számlát (37 cikk) és az egyéb okmányokat (38 cikk).

A meghitelezésnek pontosan meg kell jelölnie azt az okmányt, amely ellenében a banknak fizetést, váltóelfogadást vagy negociálást kell teljesítenie (5. cikk). A megbízás adásánál tehát érvényesülnie kell az okmányszigorúság alapelvének: az okmányos meghitelezés lényege ugyanis, hogy az ilyen jogviszonyokban valamennyi érintett fél okmányokkal foglalkozik és nem árukkal, szolgáltatásokkal és/vagy más teljesítésekkel, amelyekre az okmányok esetleg vonatkoznak (4 cikk).

A meghitelezésben 2002-től fogva elektronikus okmányok benyújtása és meghatározható. Az elektronikus okmányokkal kapcsolatos eljárást Az elektronikus okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok (eUCP) rendezi. Az eUCP nem jelenti Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok hatályon kívül helyezését vagy módosítását: célja egy újdonság, az elektronikus okmánybenyújtás szabályozása.

- A banknak a megbízásért járó díjazást.

Ezek hiányában nem állapítható meg a felek akarategysége, a megbízási jogviszony létrejötte, ugyanis ezek nélkül hiányoznak a szerződés lényeges elemei. Ha a bank hiányos, vagy nem világos megbízást kap, előzetes értesítést adhat a kedvezményezettnek, csak tájékoztatás céljából és felelősség nélkül (12. cikk).

1.2 Járulékos kellékek. A fentiekén kívül járulékos jelleggel a megbízásban meghatározható:

- A szállítási határidő, azaz a szállítási okmányok benyújtásának határideje, amely független az okmányos meghitelezés érvényességi határidejétől. A szállítás kifejezést a Szabályzat szerint úgy kell érteni, mint amely magában foglalja az olyan megfogalmazásokat, mint „berakva a hajóba”, „feladás”, „fuvarozásra elfogadva”, „fuvarozási felelősséggel történő átvétel”, és más hasonló kifejezéseket (46. cikk a.). Ha a felek nem rendelkeznek a szállítási határidőről, az okmányokat a kiállításuk időpontjától számított 21 napon belül kell benyújtani (43. cikk a.).

- Az okmányos meghitelezés visszavonható vagy visszavonhatatlan jellegének meghatározása. Ennek hiányában a meghitelezést visszavonhatatlannak kell tekinteni (6. cikk).

ugyanakkor nem írnak elő olyan, minőség-ellenőrző szervtől származó okmányt, amelynek benyújtása a fizetés egyik előfeltétele, mert ilyenkor a minőségi vizsgálat elmaradása ellenére az okmányos meghitelezés igénybe vehető. Az okmányos meghitelezés tehát formai ügylet.

- Részszállítások és részigénybevételek engedélyezése. Eltérő rendelkezés hiányában részszállítások és részigénybevételek megengedettek (40. cikk).

- Az okmányos meghitelezés átruházható jellege. Kifejezett rendelkezési hiányában a meghitelezés nem tekinthető átruházhatónak (48. cikk). Ha a meghitelezés átruházható, meg kell jelölni az átruházásra jogosult bankot is.

- További bankok bekapcsolása. Ha megbízó ezt nem teszi lehetővé, nem lehet igénybe venni további bankok közreműködését.

- Annak meghatározása, hogy a megbízás teljesítésének postai úton vagy telekommunikációs eszköz igénybevételével kell történnie. Ennek hiányában postai úton kell teljesíteni.

A bankoknak a megbízás teljességére és pontosságára irányuló szempontok érvényesítésével egyidejűleg el kell hárítaniuk minden arra irányuló kísérletet, hogy túlzott részletezést iktassanak a meghitelezésbe (5. cikk).

Gyakori megoldás az ú.n. „apa”-akkreditívekre történő utalás, azaz a korábban, azonos feltételekkel megnyitott okmányos meghitelezés szabályainak beemelése az új megbízásba. A Szabályzat szerint a bankoknak el kell utasítaniuk az olyan korábban nyitott meghitelezésre való hivatkozást, amellyel kapcsolatban módosítás történt, függetlenül attól, hogy a felek azt elfogadták-e (5. cikk a.).

2. Érvényességi kérdések

2.1 Alakszerűségi követelmények. A megbízást írásban kell megadni. A szóbeli közléseket csak az okmányos meghitelezés előkészítése végett tett értesítésként kell kezelni. Az alakszerűségi követelmény a jogszabály erejénél fogva érvényesül, betartásának elmulasztása a szerződés semmisségét vonja maga után. Mivel a formai követelményt jogszabály írja elő, az érvénytelenség nem orvosolható. A gyakorlatban a kérdés kevésbé jelentős, az okmányos meghitelezésre vonatkozó megbízás adása ugyanis formanyomtatvány kitöltésével történik.

2.2 Általános szerződési feltételek. A megbízás alapjául szolgáló standardizált űrlapok Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra utalva határozzák meg a bankok általános szerződési feltételeit. Mivel az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok a magyar jogrend része, ezek a rendszeresen alkalmazott szerződési feltételek nem vezethetnek az okmányos meghitelezési

megbízás érvénytelenségére, hiszen jogszabály állapítja meg, illetve jogszabály alapján határozzák meg őket.¹⁴

4. *Módosítás.* A megbízás módosítása megengedett: a Szabályzat a okmányos meghitelezés megnyitásának feltételeit rendeli alkalmazni a módosításra is. Így a módosításnak írásbelinek, teljesnek és pontosnak kell lennie (5. cikk). A módosítás a felek megállapodásától függ.¹⁵

5. *A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.* A megbízási szerződés megszűnéséről a Szabályzat nem rendelkezik, így arra a Polgári Törvénykönyv rendelkezései irányadóak.¹⁶ A visszavonható okmányos meghitelezés megszűnése nem vet fel különleges problémákat.

A jogviszony sajátosságából fakadóan új kérdéseket a megbízásnak a visszavonhatatlan meghitelezés megnyitása utáni megszűnése jelent. A visszavonhatatlan meghitelezés a megbízó, a bank és a kedvezményezett egybehangzó akaratával megszüntethető.

5.1 *Egyoldalú megszüntetés.* Az egyoldalú megszüntető nyilatkozat megengedhetősége tekintetében két megoldás képzelhető el.

Az egyik szerint, ha a bank harmadik személlyel szembeni kötelezettségvállalása visszavonhatatlan, akkor a megbízás is visszavonhatatlan, hiszen a megbízó nem tudja a bankot kötelezettsége alól mentesíteni.¹⁷ Ezen kívül visszavonhatatlan kötelezettségvállalás esetén a megbízás egyoldalú megszüntetését joggal való visszaélésnek is tekinthetjük.

A másik megoldás szerint a visszavonhatatlan okmányos meghitelezési megbízás is visszavonható, hiszen a felmondási jog kizárása semmis. A megbízó köteles megtéríteni a banknak a megbízás során felmerült költségeit.¹⁸ Ilyen költség a kedvezményezettnek teljesített kifizetés is. Probléma akkor merül fel, ha a megszűnés az okmányos meghitelezés megnyílta után, de még igénybevétele előtt következik be. Ilyenkor a banknak költsége még nem merült fel, a megbízó költségmentesítő kötelezettsége tehát nem áll be. Így, ha az okmányos meghitelezés alapján a bank utóbb teljesíteni lesz köteles a kedvezményezettel szemben, legfeljebb jogalap nélküli gazdagodás címén követelheti az egykori megbízójánál előállt vagyoni előnyt.

¹⁴ A Ptk. 209/B § (6) és a 685 § alapján

¹⁵ Ptk. 240.§ (1)

¹⁶ A megbízást ennek alapján a felek megszüntethetik, felbonthatják, felmondhatják és elállhatnak tőle, a jogviszonyt megszünteti ezen kívül a felek halála, jogutód nélküli megszűnése, a megbízó cselekvőképességében beálló negatív irányú változás, a megbízás tárgyatalanná válása, a megbízó és a megbízott személyében bekövetkező egyesülés

¹⁷ Ez a kötelezettség a Ptk. 479.§ (3) –ből fakad

5.2 *Egyéb jogi tények.* Megszünteti a szerződést bármelyik fél jogutód nélküli megszűnése, illetve természetes személy megbízó halála, vagy cselekvőképességének negatív irányú változása is.

Nehéz helyzetbe kerül a bank, ha a megbízás az előbbi példát követve az okmányos meghitelezés megnyílt, de még igénybevétele előtt fejeződik be a megbízó jogutód nélküli megszűnése miatt: ki ellen fordulhat ilyenkor jogalap nélküli gazdagodás címén.

További kérdés, hogy a felszámolási eljárás során lefoglalható-e az okmányos meghitelezés fedezete. A felszámolás eljárás körébe tartozik gazdálkodó szervezet minden vagyona, amellyel a felszámolási eljárás kezdő időpontjában rendelkezik, továbbá az a vagyon is, amelyet ezt követően az eljárás tartama alatt megszerz [Cstv. 4§ (1)]. Ebbe a vagyonba bele tartozik az okmányos meghitelezés fedezeteként leköötött összeg is. Az adósnak a fedezeti jogviszonyt létrehozó nyilatkozata azonban a Cstv. 40 § alapján nem támadható meg, így az továbbra is leköötve marad. A fedezetelvonás egyébként sem lenne a felszámoló által választott legjobb megoldás, hiszen így nem juthat hozzá az áru felett rendelkezést biztosító okmányokhoz, és a sokszor külföldi banknál leköötött fedezet lefoglalása egyébként is igen bonyolult.

A megbízó halála vagy cselekvőképességének negatív irányú változása a megbízást a Ptk. kommentár magyarázata szerint azért szünteti meg, mert a megbízó akarata, mint a megbízás teljesítése során irányadó mérce ilyenkor bizonytalan ideig felderíthetetlen, másrészt a megbízásban rejlő személyes elemek miatt a megbízott számára sem közömbös, hogy ki a megbízó. A visszavonhatatlan meghitelezés esetén azonban a bank számára a bizalmi eleménél fontosabb, hogy elérhető legyen egy megtérítésre köteles megbízó, így ebben az esetben hasznos lenne, hogy, ha az örökös vagy a nyomban kinevezett törvényes képviselő fenn akarná tartani a jogviszonyt, akkor ezt a felek közös akarattal megtehessek.

6. *A megbízó kötelezettségei.*

- A megbízó köteles az okmányos meghitelezés alapján teljesítendő fizetés összegszerű fedezetéről a bankkal történt megállapodása szerinti módon és időben gondoskodni.¹⁹

- A megbízó köteles viselni a banknak a megbízás teljesítése során keletkezett költségeit, valamint a szerződésben meghatározott díjat is meg kell fizetnie.²⁰ Költségnek

¹⁸ Ptk. 483.§ (4)

¹⁹ Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében, p.190.

²⁰ Kováts -Szilágyi: p.190.

minősül az az összeg is, amelyet a bank az okmányos meghitelezés keretében a kedvezményezettnek kifizet.

- Külföldi országok törvényeiből és szokásaiból következő kötelezettségeket a megbízó köteles magára vállalni.²¹

- Olyan esetekben, amikor a Szabályzat ellenkező kikötés hiányában a bankra bízva a döntés jogát, a bank döntése az összes érdekelt felet, így a megbízót is kötelezi.²²

- Az okmányos meghitelezés feltételei szempontjából megfelelőnek látszó okmányok elleni fizetés, negociálás, elfogadás, olyan bank részéről, amelyet erre felhatalmaztak, mindazokra nézve kötelező, akik a bankot az okmányok felvételére, fizetésre, elfogadásra, negociálásra felhatalmazták.²³

- A megbízó kötelezettsége ezenkívül az okmányok átvétele, és ha hiányokat, illetve hibákat fedez fel, azokat haladéktalanul kifogásolnia kell.²⁴

7. A bank kötelezettségei

- A bank köteles a megbízást a megbízó utasításainak megfelelően, késedelem nélkül teljesíteni. A banknak tájékoztatási, figyelem-felhívási kötelezettsége – tekintve, hogy sokszor nem rendelkezik a szükséges szaktudással, és, hogy a megbízó részéről az alapügyletről adott tájékoztatás sem mindig teljes – nem áll fenn a megbízó utasításaival szemben. A bank azonban köteles vizsgálni azt, hogy az okmányos meghitelezés feltételei nem ütköznek-e a bank országának jogába, illetve a külföldi jogba, és köteles az ilyen jogszabályba ütköző utasítás teljesítését megtagadni. Annak ellenére, hogy a bankot tájékoztatási kötelezettség nem terheli, a gyakorlatban kialakult szokás, hogy a bankok a szokatlan, illetve ellentmondásos utasításokra felhívják a megbízók figyelmét.

- A bankok kötelezettsége az okmányvizsgálat. A bankok ésszerű gondossággal kötelesek megvizsgálni minden okmányt, hogy meggyőződjenek arról, hogy azok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az akkreditív feltételeinek (13. cikk). Ha a bank azt állapítja meg, hogy a benyújtott okmányok nem felelnek meg az akkreditívben előírtaknak, vagy a kedvezményezett az akkreditív egyéb feltételeit nem tartotta be, tehát, ha valamely hiba az alakszerű okmányvizsgálat során láthatóan és nyilvánvalóan kiütközik, a bank kötelessége az okmányok visszautasítása. A visszautasítás előtt a bank megkérdezheti a

²¹ Kováts -Szilágyi: p.190.

²² Kováts -Szilágyi: p.191.

²³ Kováts -Szilágyi: p.191.

²⁴ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.62.

megbízót, hogy az észlelt eltérések ellenére felhatalmazza-e a teljesítésre, de a megbízó válasza a bankot nem köti.

- A bank rendben lévő okmányoknak határidőn belül történő benyújtása esetén a megbízóval szemben a megbízási jogviszonyból eredő kötelezettsége folytán is köteles az okmányos meghitelezés összegének kifizetésére²⁵.

- A jogviszony megszűnésekor a bank köteles mindazt kiadni a megbízónak, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve amit abból a megbízás teljesítése során jogosan felhasznált.

- A bank a megbízási jogviszonytól függően köteles pénzkezelésre.

8. A bank jogai

- A bankot költségei és díjkövetelései biztosítására zálogjog illeti meg a megbízás során birtokába kerülő vagyoni értéket megtestesítő okiratok felett.²⁶ Az okmányokat a bank díj és költségigényeinek kielégítéséig visszatarthatja.

- A banknak döntési joga van olyan esetekben, amikor a Szabályzat ellenkező kikötés hiányában a bankra bízta a döntést.²⁷

- A bank jogosult arra, hogy a meghitelezések feltételeit fordítás nélkül adhassa tovább (16. cikk).

- A bank a megbízási szerződés tartalmától függően jogosult a megbízónak az okmányos meghitelezés fedezetéül a banknál lekötött pénzének használatára.

9. *Felelősségi kérdések.* Ha a felek megbízási jogviszonyból eredő kötelezettségeiket megszegik, akkor az megalapozhatja kártérítési felelősségüket. A Szabályzat azonban több helyen kizárja a bankok felelősségét.

- A külföldi jogszabályokból és szokásokból következő minden kötelezettség és felelősség a megbízót terheli és az ezekből eredő következményekért köteles a bankokat kártalanítani (18. cikk d.). A szerződés lehetetlenülésének következményeit tehát a megbízó viseli.

²⁵ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p.57.

²⁶ Ptk.480.§

²⁷ A Szabályzat önálló döntési jogot ad a banknak például akkor, amikor a meghitelezés összegét körülbelüli módon határozták meg, és a kedvezményezeti követelés összege a Szabályzat által megengedett 10 % - os sávon belül, nem tiltott jogcímen, felfelé tér el az okmányos meghitelezés összegétől, akkor az első okmányvizsgáló bank dönt arról, hogy a különbözetet kifizeti-e a kedvezményezettnek (39.cikk). Ilyen döntési joga van a banknak a 48.cikk I. szerinti számlacsere elmulasztása esetén a 2. kedvezményezett számláinak továbbítására.

- A bankok nem vállalnak felelősséget üzenetek, levelek vagy okmányok továbbítása során előforduló késésekből,²⁸ a továbbított üzenetek, illetve okmányok elvesztéséből eredő következményekért, sem táviratok vagy más, gépi úton küldött üzenetek továbbítása során előforduló késedelemért, csonkításért vagy más hibáért, sem pedig szakkifejezések fordításáért vagy értelmezéséért (16. cikk).

- A bankok, amikor más bankok közreműködését veszik igénybe, azt a megbízó kockázatára teszik, és nem vállalnak felelősséget azért, hogy az általuk helyesen továbbított rendelkezéseket nem teljesítik pontosan, még akkor sem, ha saját maguk választották meg bankösszeköttetésüket (18. cikk). Az estek legnagyobb részében a bankok maguk választják meg partnereiket.

- Szintén a megbízó köteles viselni a bank üzleti tevékenységének megszakításából eredő következményeket, amelyeket vis maior, lázadások, polgári zavargások, felkelések, háborúk vagy a bankok befolyásától független más okok vagy sztrájkok vagy munkáskizárások idéznek elő (17. cikk).²⁹

- A bankok a meghitelezésben előírt minden okmányt ésszerű gondossággal kötelesek megvizsgálni, de a bankok nem vállalnak felelősséget az okmányok formájáért, elegendő voltáért, pontosságáért, hitelességéért hamisításáért³⁰, törvényszerűségéért, sem az általános feltételek szempontjából, sem az okmányok részletei tekintetében. Ugyancsak nem vállalnak felelősséget az okmányok által képviselt áru megjelöléséért, mennyiségéért, súlyáért, minőségéért, állapotáért, csomagolásáért, szállításáért, értékéért és meglétéért, továbbá az áru szállítóinak, szállítmányozóinak, biztosítóinak vagy más személyeknek jóhiszeműségéért, cselekedeteiért, mulasztásaiért, fizetőképességéért, kötelezettségeik teljesítéséért és hírnevéért (15. cikk). Ha azonban a hiba a banki okmányvizsgálat során láthatóan és nyilvánvalóan kiütközik, a bankok kötelessége az okmányok visszautasítása. Ilyen nyilvánvaló hibának számít az okmányon szereplő hitelesítetlen javítás.³¹

A bank ennek alapján csak akkor visel felelősséget a megbízóval szemben, ha saját maga nem tartja be a megbízó utasításait, vagy azokat hibásan adja tovább, ha saját maga szegi meg az alakszerű (és csak ilyen) okmányvizsgálat szabályait, valamint a felróható késedelemért, ha az kizárólag az ő magatartásával hozható kapcsolatba és mást nem vett igénybe a kötelezettség teljesítése során. Különösen problematikus a közreműködő bankokért való felelősség

²⁸ A továbbítás során keletkező késedelem esetén a bankon kívül álló szerveknél (posta, vasút, légiforgalmi társaságok, másik bank) előállt okokról van szó a szakirodalom (Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.63.) szerint.

²⁹ A cikk értelmezésével kapcsolatos problémákról lásd 18. oldal

³⁰ Az egyértelműen hamis okmányok elfogadásáért azonban felelnek (Nielsen, p.99.)

kizárása. Ezekkel ugyanis a megbízó nem kerül jogviszonyba, így csak szerződésen kívüli károkozás címén léphet fel ellenük.³²

Ezek a feltételek meglehetősen bizonytalanná teszik a megbízó helyzetét, a kockázatok egyenlőtlen elosztása következtében szinte a szerencsejátékos izgalmával várhatja, hogy mi lesz az általa adott megbízás eredménye. A konstrukció azonban a banküzem működéséből fakadóan mégis stabil, a hibák előfordulásának valószínűsége csekély.

9.1 A felelősségkizárás megengedhetősége. Kérdéses, hogy Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok felelősségkizáró rendelkezései egyáltalán érvényesülhetnek-e.

A szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott szerződésszegésért való felelősséget a magyar jogban érvényesen nem lehet kizárni [Ptk. 314§ (1)] Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok ilyen irányú felelősségkizárásai tehát ellentétesek a Polgári Törvénykönyvvel.

A szerződésszegésért való felelősséget azonban jogszabály kizárhatja vagy korlátozhatja [Ptk. 314§ (2)]. A külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos belföldi szerződésre vonatkozóan jogszabály a szerződésszegést és következményeit a törvénytől eltérően szabályozhatja. [Ptk. 314§ (3)]³³ Ha megvizsgáljuk, hogy a 314§-ban szereplő „jogszabály” kifejezés vonatkozhat-e Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra, tagadó válaszhoz kell jutnunk, hiszen a Ptk. 685§-a szerint a jogszabályi utalás csak törvényre, kormányrendeletre, továbbá a törvény felhatalmazása alapján, annak keretei között hozott önkormányzati rendeletre terjed ki: a jegybanki rendelkezésre nem. Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok felelősségkizáró rendelkezéseinek alkalmazása tehát nem vezethető le a Polgári Törvénykönyvből.

Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokat a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés normatív rangon beépíti a magyar jogrendbe. A Szabályzat felelősségkizáró rendelkezései több ponton ütköznek a Polgári Törvénykönyv szabályaival.

A meghitelezési ügyletekkel kapcsolatos jogviták csekély száma Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok gyakorlati alkalmazhatósága mellett szól.

³¹ Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.124.

³² A szerződéses kapcsolat hiányát megerősíti a Legfelsőbb Bíróság 1996.106. számon közzétett határozata

³³ Az 1978. évi 8.tvr. ezt meg is teszi, de ez csak a külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos belföldi szerződések esetén, és nem teljes körben ad alapot a Szabályzat felelősségkorlátozó rendelkezésének alkalmazására

A tulajdonképpeni okmányos meghitelezési jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. A tulajdonképpeni okmányos meghitelezési jogviszony a nyitó bank és a kedvezményezett, valamint az esetleges megerősítő bank és a kedvezményezett jogviszonya.

A jogviszony a banknak a kedvezményezett részére történő értesítésével jön létre.³⁴ Az okmányos meghitelezés tehát egyfajta „diktátumként” jelentkezik a kedvezményezett szempontjából, választhat, hogy igénybe veszi-e vagy sem, de nem kerül alkupozícióba a bankkal szemben.³⁵ Az okmányos meghitelezést egyoldalú kötelezettségvállalásként kell tekintenünk. Ilyen kötelezettségvállalásból csak jogszabályban meghatározott esetben keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére. A Ptk. 199.§ jogszabályi hivatkozása a Ptk. 685.§ szerint nem terjed ki Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra utaló jegybanki rendelkezésre. Meg kell vizsgálni azt az álláspontot is³⁶, amely az okmányos meghitelezést nem egyoldalú kötelezettségvállalásnak, hanem szerződésnek fogja fel. Eszerint az okmányos meghitelezési értesítés csak egy szerződési ajánlat, és a jogviszony nem az értesítéssel, hanem az ajánlat elfogadásával jön létre. Kérdéses, hogy az elfogadás milyen módon történik. Ha az elfogadás hallgatólag történik, figyelembe kell venni, hogy a Ptk. szerint a hallgatás csak abban az esetben tekintendő az ajánlat elfogadásának, ha az ráutaló magatartás (Ptk. 216§). Kérdéses, hogy a bank számára teljesen idegen, vele állandó üzleti kapcsolatban nem álló kedvezményezett hallgatása (hiszen rendszerint megbízó és nem a kedvezményezett a bank ügyfele) vajon a szerződési „ajánlat” elfogadásának tekinthető-e. Hiszen a kedvezményezett esetleg más jogrendszerben él, az a jogrendszer talán másként értékeli a hallgatás nyilatkozatpótló hatását; a kedvezményezett nyilván nem is ismeri a bank államának értelmező szabályait, vagy kifogásait nem a bankkal hanem esetleg a megbízóval (szerződő partnerével) közli.

Ha a hallgatást nem tekinthetjük ráutaló magatartásnak, az igénybevétel még mindig rendelkezhet ilyen jogi hatással. Ezzel olyan függő jogi helyzet jönne létre, amelyben a kötelezett csak akkor tudná meg, hogy szerződéses tartozása valóban fennáll, amikor azt már

³⁴ A szakirodalom döntő többségének álláspontja Nem tisztázott azonban, hogy az értesítés elküldésével, vagy megérkezéssel jön-e létre a jogviszony.

³⁵ A kedvezményezett csak úgy érheti el az okmányos meghitelezés megváltoztatását, ha a megbízóhoz fordul. Ezért a későbbi kedvezményezett (eladó) és a megbízó (vevő) gyakran szerződésben rögzíti egymás között, hogy milyen feltételekkel jöjjön létre az okmányos meghitelezés. Ha az okmányos meghitelezés feltételei eltérnek a szerződésben foglaltaktól, a kedvezményezett érvényesítheti a szerződésszegésből fakadó igényeit.

igénylik is tőle. Az igénybevétel, mint az elfogadásra utaló magatartás azért sem tekinthető kifogás nélkül szerződés-keletkeztető ténynek, mert ellentmond a Ptk.211§ (2) bekezdésében írt szabálynak, hogy az ajánlati kötöttség megszűnik annak az időnek az elteltével, amelyen belül az ajánlattevő – a szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára tekintettel – a válasz megérkezését várhatta; továbbá a Ptk. 213§ (1) bekezdésében írt annak a szabálynak, hogy a szerződés akkor jön létre, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik

2. *Az értesítés formája.* Az értesítés tartalmilag megfelel az okmányos meghitelezési megbízásban foglaltaknak.³⁷ Az értesítés történhet távközlési módon is, az érvényességnek nem feltétele még az írásbeli visszaigazolás sem. Ha mégis megtörténik az utólagos levélbeni megerősítés, az nem lesz hatályos, és azt nem kell a távközlési módon továbbított értesítéssel összevetni³⁸ (11. cikk).

3. *Hatályosság.* Az egyoldalú kötelezettségvállalás fő szabályként az okmányos meghitelezés érvényességi határidején belül hatályos. A megbízó, illetve megbízottja a nyitó bank egyes esetekben az okmányos meghitelezésen kívüli feltételektől (például ellenakkreditív megnyitásától) teszi függővé a meghitelezés hatályát. Ilyenkor nem operatív meghitelezésről beszél a gyakorlat.

4. *Módosítás*

4.1. *A módosítás feltételei.* Az okmányos meghitelezés minden feltétele módosítható. A módosításnak teljesnek és pontosnak kell lennie, és olyan formában kell történnie, mint az okmányos meghitelezés megnyitásának. A módosítás szempontjából jelentősége van az okmányos meghitelezés visszavonható illetve visszavonhatatlan jellegének.

Ha az okmányos meghitelezés visszavonható, abból a módosítás szabadsága következik³⁹, tehát a meghitelezés feltételeinek módosításához vagy törléséhez nem szükséges a kedvezményezett hozzájárulását megszerezni, sőt, előzetes értesítése sem kötelező.

A visszavonhatatlan meghitelezés csak valamennyi fél, tehát a megbízó, a bank és a kedvezményezett egyetértésével módosítható. A több pontból álló módosítást nem lehet egyes

³⁶ Hidas-Szilágyi: Bankgaranciák és bankkezességek a külgazdasági kapcsolatokban, p.17.

³⁷ Ha azonban nem így lenne, és a nyitó bank nem maga értesíti a kedvezményezettet, a bank kizárja a felelősségét mind a megbízóval, mind a kedvezményezettel szemben (16.cikk)

³⁸ Érdekes ellentét, hogy a meghitelezési megbízás ezzel szemben csak írásban érvényes.

részleteiben elfogadni, más részeiben elutasítani, hanem a módosítás egészére ki kell terjednie az állásfoglalásnak. A kedvezményezett hallgatása beleegyezésnek vélelmezhető. Kérdéses, hogy meddig van lehetősége a kedvezményezettnek a módosítás elutasítására, mikortól jelent hallgatása beleegyezést. Ha a kedvezményezett a módosítást nem fogadja el, akkor az elutasítást egészen az igénybevételig és legkésőbb idáig hatályosan közölheti (9. cikk d.). Ilyenkor tehát, ha a kedvezményezett az eredeti feltételeknek megfelelő okmányokat lejáratig benyújtja, a bank köteles fizetést teljesíteni annak ellenére, hogy tudomása van a megbízó megváltozott szándékáról. A változtatás az esetek többségében be is következik⁴⁰, mégpedig legtöbbször a kedvezményezett kezdeményezésére, aki kívánalmaival a megbízót keresheti meg.

4.2. *Az átruházható okmányos meghitelezés.* Az átruházható okmányos meghitelezés alapján (48. cikk) a kedvezményezett (első kedvezményezett) felkérheti a meghitelezésben kifejezetten átruházó bankként felhatalmazott bankot, hogy a meghitelezést tegye részben vagy egészben egy vagy több más kedvezményezett (második kedvezményezett/ek) számára igénybe vehetővé.

Az átruházás tehát az akkreditív módosításának egyetlen esete, amely a kedvezményezett akaratától és nyilatkozatától függ. Az átruházó bank azonban (ha az nem maga a nyitóbank) a nyitóbank megbízottja, és az átruházásnál is ilyen minőségben jár el. A kedvezményezettnek tehát csak a nyitóbank által meghatározott keretek között⁴¹ van lehetősége egyoldalú hatalmassággal a jogviszony módosítására.⁴²

Átruházásra csak akkor van lehetőség, ha a nyitóbank az akkreditívet kifejezetten átruházhatóként jelölte meg. A megjelölésnek pontosnak kell lennie, az olyan kifejezések, mint „átengedhető”, „áttelepíthető”, stb. nem teszik az akkreditívet átruházhatóvá.

Ezenfelül a szabályzat szerint átruházásra csak egy alkalommal⁴³ kerülhet sor, azt a második kedvezményezett nem ruházhatja át, kivéve az első kedvezményezettre történő visszaruházás esetét.

A átruházható meghitelezés részei is átruházhatóak, ha a részszállítások, részigénybevételek megengedettek.

³⁹ A módosításra mindaddig sor kerülhet, amíg a kifizetés nem történt meg, tehát még az okmányok benyújtását követően is (Kováts-Szilágyi, p.235-236.)

⁴⁰ Kováts-Szilágyi, p.89.

⁴¹ Ezek a keretek többségében a szabályzat 48. cikkében lefektetett rendelkezések.

⁴² A nyitó bank helyzetét az átruházással kapcsolatban a Szabályzat nem rendezi: az sincs rögzítve, hogy a nyitó bankot egyáltalán értesíteni kell-e az átruházásról.

⁴³ Kónya Judit, p.205.

Az átruházás költségei az első kedvezményezettet terhelik. A bank nem köteles az átruházást teljesíteni, amíg költségeit meg nem fizetik.

Az okmányos meghitelezéseknek csak igen kis százaléka nyílik átruházható formában és még kevesebb kerül ténylegesen átruházásra. Ennélfogva a gyakorlat az átruházás kérdésével kapcsolatban aránylag kis számban vetett fel problémákat, és nem fejlődött ki a kérdéskör elméleti szabályozása sem.⁴⁴

Az átruházáson kívül természetesen a kedvezményezettnek joga van arra, hogy az ellenértéket, amelyre az okmányos meghitelezés alapján jogosulttá válik, az alkalmazandó jog rendelkezéseinek megfelelően engedményezze és ez a lehetőség akkor is fennáll, ha az okmányos meghitelezés nem átruházható (49. cikk). Az engedményezésnek azonban nincsen azonos joghatása az átruházással, az átruházással ugyanis új kötelelem keletkezik, a bank és az új kedvezményezett között. Ezzel szemben az engedményezésnél a bank érvényesítheti az eredeti jogosulttal szembeni kifogásait az engedménnyel szemben. (BH 2002.174.)

A magyar bíróságok gyakorlata is alkalmazza Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok akkreditívek átruházására és engedményezésére vonatkozó szabályait. „A megnyílt akkreditív önálló jogcímentes jogügylet, ez önmagában átruházható, ha a nyitóbank ezt átruházhatóként jelölte meg. Ilyen jelölés nélküli akkreditív esetén a kedvezményezett az ellenértékre vonatkozó várományát engedményezheti a belföldi általános szabályok szerint; az átruházható jelzéssel ellátott akkreditív átruházása esetén viszont a kedvezményezett személye változik meg.” (Legf.Bír.Gf.I.32.981./1996.sz BH.1998.189.)

6. *A kedvezményezett helyzete.* Az okmányos meghitelezés a kedvezményezett részére elsősorban nem kötelezettséget jelent, hanem azt a lehetőséget, hogy teljes bizonyossággal hozzájusson az okmányos meghitelezés összegéhez.

Ennek feltétele az okmányos meghitelezés érvényességi (szállítási)⁴⁵ határidején belüli megfelelő okmánybenyújtás. A kedvezményezett kötelezettsége az, hogy elfogadja a bank döntését abban az esetben, ha a Szabályzat a döntés jogát a bankra ruházza.

7. *A bank kötelezettségei*

⁴⁴ Kováts-Szilágyi, p.253.

⁴⁵ Ha az érvényességi és a szállítási határidő nem esik egybe, akkor az érvényességi határidőnél rövidebb szállítási határidő gyakorlatilag megrövidíti a meghitelezés érvényességét, az érvényességi határidőnél hosszabb szállítási határidő azonban nem vezethet az érvényesség meghosszabbodásához.

7.1. *Okmányvizsgálat.* Az okmányos meghitelezésben a nyitó, a megerősítő és a fizető bankot terheli okmányvizsgálati kötelezettség. A bank ésszerű gondossággal köteles megvizsgálni minden okmányt, hogy meggyőződjön arról, hogy azok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az okmányos meghitelezés feltételeinek (13. cikk). A bank az okmányok kézhezvételének napját követő ésszerű időn (hét bankmunkanapon) belül köteles az okmányokat megvizsgálni és eldönteni, hogy elfogadja vagy visszautasítja azokat, valamint erről a döntéséről tájékoztatni azt a felet, akitől az okmányokat kapta. Az okmányvizsgálat jelentőségét az adja, hogy ha a bank az okmányokat elfogadja, azokat többé nem kifogásolhatja.

A banki vizsgálat három szempontra terjed ki:

- vizsgálják az okmányok teljességét: azaz hogy minden előírt okmány hiánytalanul és megfelelő példányszámban benyújtásra került-e
- a külső rendbenlétet: azaz hogy az okmányok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az okmányos meghitelezés feltételeknek
- az utolsó lépés pedig az ellentmondások kizárása: itt egymással vetik össze az okmányokat, hogy azok egymás között láthatóan megegyeznek-e (például: a számla – B/L – biztosítási kötvény, stb. összhangban van-e). Az egymás között nem egyező okmányokat úgy kell tekinteni, mint amelyek nem felelnek meg a meghitelezés feltételeinek.

A bankok az okmányok hitelességét nem vizsgálják, de, ha a kedvezményezett csalárd eljárására, a hamis okiratok benyújtására a pusztán alakszerű a banki vizsgálat során fény derül, természetesen felmenti a nyitóbankot fizetési kötelezettsége alól. Ezt az álláspontot megerősítette a Legfelsőbb Bíróság is: Az akkreditívnyitó bank ugyan csak alakilag köteles vizsgálni a kedvezményezett által benyújtott okmányokat, de ha azok hamis voltáról meggyőződik, arra fizetést teljesíteni nem köteles. Ugyanis amennyiben az okirat hamis, akkor nem létezik az a jognyilatkozat sem, amelyet igazolnia kellene. Aki hamis okiratot felhasznál, bűncselekményt követ el, tehát az ilyen okirat felhasználására jogot alapítani nem lehet. Az okmányok hamis volta azonban csak rendkívül szűk körben vizsgálható. A banknak a külső megjelenés szerinti (és csak ilyen) vizsgálat eredményeként elfogadott okmányok alapján, az akkreditívben előírt határidőben teljesíteni kell a kifizetést akkor is, ha az okmányok valóságában aggályai merültek fel, az okmányok meggyőződése szerint hamisak. A bank egy esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, mégpedig ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy a kedvezményezett

abban részt vett. Nem engedhető meg ugyanis, hogy az akkreditív absztrakt jellegéből eredően maga a hamisító előnyhöz jusson. (Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz. BH 2002.274)

Olyan okmányok is benyújthatók, amelyeknek kiállítás kelte korábbi, mint a meghitelezés (22. cikk).

Ha a bank azt állapítja meg, hogy a benyújtott okmányok nem felelnek meg az okmányos meghitelezésben előírtaknak, vagy a kedvezményezett az akkreditív egyéb feltételeit nem tartotta be, a nyitóbank az okmányok elfogadását visszautasíthatja. A visszautasítás előtt a nyitóbank megkérdezheti a megbízót, hogy az észlelt eltérések ellenére felhatalmazza-e a nyitóbankot a teljesítésre.

Az okmányok, azaz a kedvezményezett igényének visszautasítása esetén a bank értesítést küld. Az értesítésben meg kell jelölni azokat a konkrét eltéréseket, amelyek miatt a nyitóbank visszautasítja a teljesítést, nem elég tehát csak általános jellegű indoklás. Az értesítésnek megfelelően gyorsnak kell lennie, a levél útján közlés nem megengedett, mert a postai futamidő hossza nem felel meg az üzleti élet követelményeinek. A bank a visszautasított okmányokat köteles visszaszolgáltatni, vagy a kedvezményezett rendelkezésére tartani (14. cikk).

A fizető banknak lehetősége van arra is, hogy abban az esetben, ha az okmányok nem mindenben felelnek meg az akkreditív előírásainak, de valószínű, hogy a megbízó felhatalmazást fog adni az okmányok elfogadására, jogfenntartással vagy a kedvezményezett által szolgáltatandó bankgarancia ellenében fizesse ki az okmányos meghitelezés összegét a kedvezményezettnek. A fenntartás tulajdonképpen bontó feltétel, az váltja ki a visszafizetési kötelezettséget, ha a nyitó bank nem fogadja el az okmányokat. A megbízónak a fenntartással átvett okmányok elfogadása vagy visszautasítása tekintetében ésszerű határidőn belül döntenie kell.

7.2. Fizetés. Ha a benyújtott okmányok megfelelnek az előírásoknak és a kedvezményezett az okmányos meghitelezés egyéb feltételeinek is eleget tesz, a nyitó bank (vagy a megerősítő bank, vagy a fizető bank: ha ilyen van, akkor elsősorban ez) teljesíti fizetési kötelezettségét⁴⁶, az okmányos meghitelezésben meghatározott módon.

A teljesítésnek, ha az akkreditív látra szóló fizetést ír elő, az okmánybenyújtást követően haladéktalanul meg kell történnie (természetesen nem számítva az okmányvizsgálásra nyitva álló határidőt).

⁴⁶ Egyes szerzők szerint a bank beszámítási joga kizárt a kedvezményezettrel szemben (Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p. 43.)

A halasztott fizetésű akkreditív esetén a nyitóbank az okmányok benyújtását követően meghatározott napon (a 90.; a 120.; a 180.; stb. napon) teljesít.

A váltó elfogadására szóló (akcept, rembours) akkreditív esetén a bank az okmányok elfogadásával egyidejűleg elfogadja a rá címzett váltót.

Ha a meghitelezés negociálást ír elő, akkor a bank megvásárolja a megbízójára vagy más intézményezettre szóló váltót, vagy lejárat előtt megvásárolja a rá intézményezett váltót (azaz kamatlevonással beváltja).

8. Felelősségi kérdések. Ha a bank a kedvezményezettrel szembeni kötelezettségeit megszegi, akkor ez megalapozhatja kártérítési felelősségét. Különösen súlyos következményei vannak az okmányvizsgálattal kapcsolatos eljárási kötelezettségek megszegésének: ilyen kötelezettségszegés esetén a bank helytállni tartozik tekintet nélkül arra, hogy az okmányok megfelelnek-e a meghitelezés feltételeinek. Teljesítenie kell tehát a kedvezményezettrel szemben fennálló kötelezettségét, anélkül, hogy megtérítést kapna megbízójától.

Mentesül kötelezettsége alól a bank, ha üzleti tevékenységét vis maior, lázadások, háborúk, felkelések, polgári zavargások vagy befolyásuktól független más okok, vagy sztrájkok vagy munkáskizárások szakítják meg. Az üzleti tevékenység ilyen megszakítása alatt lejáró meghitelezés alapján a bankok a tevékenység újra felvétele után nem vállalnak halasztott fizetés kötelezettséget, nem teljesítenek fizetést, nem fogadnak el intézményt (intézményeket) és nem negociálnak, kivéve, ha erre kifejezett felhatalmazást kaptak (17. cikk). Ezt a kockázatot tehát a kedvezményezettnek (és a megbízónak) kell viselnie.

A kedvezményezett viseli a lehetetlenülés következményeit is (18.cikk d.).

Szintén a kedvezményezett viseli az üzenetek, levelek vagy okmányok továbbítása során előforduló késésekből,⁴⁷ a továbbított üzenetek, illetve okmányok elvesztéséből, valamint a táviratok vagy más, gépi úton küldött üzenetek továbbítása során előforduló késedelemből, csonkításból vagy más hibából, vagy pedig szakkifejezések fordításából vagy értelmezéséből eredő következményeket (16. cikk).

A nyitó bank felelőssége az általa megbízott bankok tekintetében nincsen kizárva a kedvezményezettrel szemben. Így, a nyitó bank által megbízott bank kötelezettségszegése esetén a kedvezményezett kártérítési igényt érvényesíthet a nyitó bankkal szemben (18.cikk a.)

⁴⁷ A továbbítás során keletkező késedelem esetén a bankon kívül álló szerveknél (posta, vasút, légiforgalmi társaságok, másik bank) előállt okokról van szó a szakirodalom (Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.63.). szerint.

Egyes külföldi szerzők⁴⁸ szerint a kedvezményezett bizonyított joggal való visszaélése felmenti a bankot fizetési kötelezettsége alól. A joggal való visszaélés azonban nem a bankkal, hanem a vevővel szemben jelentkezik. *Nielsen* a bank joggal való visszaéléseként minősíti azt a helyzetet, amikor több közül egy okmány benyújtására még nem kerül sor, de a bank előtt már ismeretes az, hogy az okmány által igazolt kifizetési előfeltétel ténylegesen bekövetkezett, ennek ellenére mégis megtagadja a fizetést.

Az okmányos meghitelezésben résztvevő bankok közötti jogviszonyok

1. *A nyitó bank.* Az okmányos meghitelezésnek csak a nyitó bank szükségszerű és központi szereplője. Az okmányos meghitelezés továbbításában, illetve lebonyolításában további bankok a nyitó bank megbízása alapján vesznek részt. A nyitó bank az a bank, amelynek a megbízó az okmányos meghitelezési megbízást adja, és amely a kedvezményezett részére az okmányos meghitelezés feltételeinek teljesítése esetére fizetést ígér.

2. *A megerősítő bank.* A megerősítő (igazoló) bank a nyitó bank megbízásából⁴⁹ önálló kötelezettséget vállal a kedvezményezettrel szemben, azaz a maga nevében is fizetést ígér, második kötelezettként belép az okmányos meghitelezési ügyletbe. A megerősítő bank jogi helyzete tehát különleges: önálló kötelezett, ugyanakkor – a régebbi szakirodalom szerint - csak másodlagosan felel a fizetésért. Kötelezettségének másodlagos jellege e felfogás szerint a kezéséhez hasonlít, de ugyanakkor nem járulékos, hanem önállóan kell teljesítenie⁵⁰. Ez a „másodlagosság” ma már nem elfogadott, a szakírók és a bankgyakorlat⁵¹ egybehangzó véleménye szerint a nyitó bankkal egy sorban vállal kötelezettséget.⁵² A nyitó bank kötelezettségének megszűnése nem érinti a megerősítő bank kötelezettségét. Ha a nyitó bank kötelezettsége módosul, akkor a megerősítő bank saját döntésétől függően terjeszti ki

⁴⁸Köndgen, p.38-40., Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p. 153-156.

⁴⁹ A kedvezményezett a megbízót kérheti fel arra, hogy adjon utasítást a nyitó banknak megerősítő bank igénybevételére. Lehetséges az is, hogy egy bank nem a nyitóbank, hanem a kedvezményezett megbízásából vállalja a nyitóbank akkreditívjének a megerősítését. Ebben az esetben a nyitóbanknak nincs megtérítési kötelezettsége a megerősítő bankkal szemben, a megerősítő bank ilyenkor csak a kedvezményezettől igényelhet megtérítést. A fedezetet többnyire a meghitelezés összegének engedményezése biztosítja.

⁵⁰ Kováts-Szilágyi, p.195.

⁵¹ Vincent O'Brian, A banktechnikai bizottság szakértőjének véleményére hivatkozva

⁵² A német jogirodalom a nyitó és a megerősítő bankot egyetemleges adóstársaknak tekinti (Nielsen, p.88)

megeősítését a módosításra. Ha a megeősítő bank teljesít, a nyitó bankot (mint megbízót) megtérítési kötelezettség terheli (10. cikk d.).

3. *A teljesítő bank.* A teljesítő (fizető) bank nem vállal önálló kötelezettséget a kedvezményezettel szemben. A teljesítő bank a nyitóbank kötelezettségét teljesíti mind az okmányvizsgálat, mind a fizetés terén. A fizető bank és a kedvezményezett között nincs okmányos meghitelezési jogviszony, a teljesítő bank így érvényesítheti a kedvezményezettel szemben a nyitó bankkal fennálló jogviszonyából származó kifogásait. Ebből fakadóan ha a fizető bank nem teljesítené kötelezettségét a kedvezményezettel szemben, utóbbi nem a fizető bank, hanem a nyitóbank ellen fordulhat.⁵³ A teljesítő bank tehát úgy tekintendő, mint a nyitó bank előretolt pénztára, ahol a kedvezményezett az ellenértéket az okmányok benyújtásakor azonnal megkapja, tehát nem kell megvárnia, míg a nyitó bank a hozzá továbbított okmányok ellenértékét átutalja.

A teljesítő bank lehet:

- Fizető bank, ha a kifizeti az akkreditív összegét a kedvezményezettnek
- Váltóelfogadó bank, ha rendben lévő okmánybenyújtás esetén a rá címzett váltót elfogadja
- Negociáló bank, ha megvásárolja a rendben lévő okmányokat és intézkedéseket⁵⁴

A teljesítő bank kötelezettsége tehát a fizetés vagy váltóelfogadás és az okmányvizsgálat, okmánytovábbítás.

A nyitóbankot a teljesítő bankkal szemben megtérítési kötelezettség terheli.

4. *Az értesítő bank.* Az értesítő (avizáló) bank értesíti a kedvezményezettet az akkreditív megnyitásáról. Az értesítő banknak két kötelezettsége van. Az akkreditív kézhezvétele után ellenőrzi annak külső megjelenés szerinti hitelességét,⁵⁵ majd ezt követően haladéktalanul értesíti a kedvezményezettet a javára nyílt akkreditívről. Az értesítő bankot ezenfelül más

⁵³ Ptk. 233.§

⁵⁴ Ettől meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a bank a kedvezményezett felkérésére vásárolja meg (negociálja) az okmányokat. Ez a negociálás nem azonos a teljesítéssel, csupán a kedvezményezett személyében történik változás, a bankra szállnak át a kedvezményezettet az akkreditív alapján illető jogok és kötelezettségek. Ez a megoldás tehát azt jelenti, hogy a bank saját döntése alapján, saját pénzből, saját kockázatára megvásárolja a váltót és az okmányokat.

⁵⁵ Ha a hitelességet képtelen volt megállapítani, az értesítést megtagadhatja, illetve ha nem tagadja meg, közölnie kell a kedvezményezettel, hogy az akkreditív hitelességét képtelen volt megállapítani (Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok, 7.Cikk) Az értesítő bank ezzel a kedvezményezett védelmének funkcióját látja el.

kötelezettség nem terheli. Ha a nyitóbank az okmányos meghitelezés megnyitására értesítő bankot vett igénybe, ezután minden, az okmányos meghitelezéssel kapcsolatos közlését az értesítő bank útján kell továbbítani.

Ezek a banki jogkörök változatosan össze is kapcsolódhatnak, egy kézben is egyesülhetnek (kivéve a nyitó – és megerősítő bankit). A gyakorlatban megnehezíti az egyes banki pozíciók elhatárolását, hogy a megbízások szövege gyakran félreértésekre ad okot, és a bankok sem mindig mélyednek el kifejezései igazi értelmében.

5. *További bankok.* Az okmányos meghitelezéssel csak igen laza kapcsolatban, de a meghitelezés konstrukciójában további bankok is megjelenhetnek. Ezek:

- megtérítő (rembours) bank: a nyitó bank megbízottja, a fizetés tekintetében helyettesíti a többi bank viszonylatában (19.cikk).
- okmánytovábbító bank: a megbízó, nyitó bank, esetleg más bank, vagy a kedvezményezett megbízásából okmányokat továbbít
- negociáló bank: megbízás nélkül, saját kockázatára megvásárolja az okmányokat a kedvezményezettől.

6. *Felelősségi kérdések.* A kötelezettségek megszegése megalapozza a bank kártérítési felelősségét. Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok felelősségkizárásai: az okmányok hitelessége és külföldi jogszabályok tekintetében, üzenetek továbbításáért, elháríthatatlan erőhatalomért, a bankok egymás közötti jogviszonyaira is vonatkoznak.

A megerősítő bank számára – a nyitó bank fizetési képtelenségén túl – különleges kockázatot jelent, ha a nyitó bank vis maior következtében mentesül fizetési kötelezettsége alól. Mivel a megerősítő bank ilyenkor nincsen korlátozva a teljesítésben, nem védekezhet a nyitó bank országában fennálló állapotokkal, fizetnie kell a kedvezményezettnek, anélkül, hogy megtérítést várhatna a nyitó banktól.

Hasonlóképpen mentesül a megerősítő és a teljesítő bankot megbízó nyitó bank megtérítési kötelezettsége alól, ha a megbízott bankok okmányvizsgálati kötelezettségüket hibásan teljesítették.

Az okmánytovábbításra a nyitó bank utasítására kerül sor, így az okmányok a megbízó nyitóbank kockázatára utaznak.

A magyar bírói gyakorlat is következetesen megkülönbözteti a megbízó- nyitóbank és a nyitóbank – további bankok közötti megbízási jogviszonyokat. A megbízó csak a nyitóbankkal áll jogviszonyban, csak annak részére adhat utasításokat, nem módosíthatja az akkreditív feltételeit a fizetőbanknál. Ha a fizetőbank ennek ellenére elfogadja a megbízó utasításait, az megalapozhatja a kártérítési felelősségét a nyitóbankkal szemben (Legf. Bír. Gfv. X. 33.129./1995.sz BH 1997. 196.)